

ליקוטי רעיונות מאירים לאהבת תורה, בתורת מרן

הראי"ה קוק זצ"ל¹

הרב אלתר שטול

'חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים'

מטבע לשון זה, מקורו בנוסח 'תפילת החודש' שבה אנו מתפללים לזכות ל'אהבת תורה ויראת שמים'. הרב בסידור 'עולת ראייה' מבאר בסגנונו וכותב כדלהלן:

חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים. בדרכי העליונים של השי"ת ישנם כאלה שאפשר לאדם להדמות אליהם במקצת, כמו 'מה הוא רחום וחנון וכו', וכשישים האדם לבבו להדמות לדרכי השי"ת, אז על ידי ההדמות תולד האהבה. וכפי רוב הדמוי יהיה רוב האהבה. אמנם יראת ד' תבא מצד התבוננות בגדל הדרכים העליונים, שאין ערך ומבא לאדם ללכת בהם, מצד רום שלמותם הרחוקה מחוקנו.

על כן אהבת השי"ת היא אהבת התורה, כי יסודה של תורה הוא לעשות את האדם להולך בדרכי השי"ת, 'ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט', ויראת ד' נקראת יראת שמים, היא יראת רוממותו מצד הנשגב מהשגתנו ויכלתנו, 'גבהי שמים מה תוכל'.

מדברי הרב משמע שמבקש לענות על תמיהה בנוסח התפילה, שבה מופיעה מעלת יראת שמים אחרי אהבת תורה. וכידוע, מקובל שמדרגת יראת שמים היא מדרגה **בדרך אל** אהבת תורה ואהבת ה'.

¹ לע"ה חביבנו וידידנו האהוב מאוד, ר' חיים ידוב בן חיה ז"ל. ר' חיים היה מבאי בית הכנסת 'ותיקים' הקבועים, שבאישיותו האצילית השפיע על סביבתו. על אף צניעות הליכותיו, ניכר היה כבן תורה תלמיד חכם שדעתו מעורבת עם הבריות. זכורני לפני כ-7 שנים בסיום התפילה בשבת, הנה חבורה של כ-8 חברים יושבת ולומדת בספר 'נתיבות שלום' לאדמו"ר מסלונים הרב שלום נח ברזובסקי זצ"ל. במרכז הסברת השיעור היה ר' חיים ז"ל, שבעצם השפעתו ייסד שיעור קבוע שממשיך להתקיים לאורך השנים בבית הכנסת עד היום. ת.נ.צ.ב.ה.

ליקוטי רעיונות מאירים לאהבת תורה, בתורת מרן הראי"ה קוק זצ"ל | הרב אלתר שטול

מסביר הרב זצ"ל כי אהבת תורה מתפתחת מתוך הליכה בדרכי ה'. על הפסוק (דברים יא, כב): 'כי אם שמר תשמרון את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשתה לאהבה את ה' אלקיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו', דורשים חז"ל (ספרי שם): 'ללכת בכל דרכיו, אלו דרכי הקב"ה, שנאמר: 'ה' ה' קל רחום וחנון' [...] וכי האיך אפשר לו לאדם ליקרא בשמו של הקב"ה, אלא מה המקום נקרא רחום וחנון, אף אתה הוי רחום וחנון ועושה מתנת חנם לכל'. וכן ברש"י: 'ללכת בכל דרכיו – הוא רחום ואתה תהא רחום, הוא גומל חסדים ואתה גומל חסדים'.

הבנת הרב זצ"ל היא כי מדברי הפסוק המְצוּה 'לאהבה את ה' אלקיכם ללכת בכל דרכיו' משמע כי המטרה של אהבת ה' יתברך תושג על ידי ההליכה בדרכי ה'.

ואהבת ה' יתברך היא אהבת התורה, שהרי 'ג' דרגין אינון מתקשרין דא בדא, קוב"ה אורייתא וישראל' (זוהר ויקרא עג, א). כלומר, הקב"ה התורה וישראל אחד הם. אהבת הקב"ה היא אהבת התורה, ועל מנת להגיע לאהבת התורה עלינו ללכת בדרכיו שהם גילוי מדותיו, מה הוא רחום אף אתה רחום.

'בדרכיו העליונים של השי"ת ישנם כאלה שאפשר לאדם להדמות אליהם במקצת' – הרב מבהיר כי האדם אמנם אינו יכול להידמות לגמרי לרום מעלות מדותיו של הקב"ה, אבל גם 'במקצת' זה יועיל הרבה על מנת שתולד אהבה ותתפתח. ככל שיתעלה האדם במדותיו, תתעלה אהבתו להתקשר לתורה שמייצגת את הקב"ה.

המעלות המוזכרות כאן, 'רחום' ו'חנון' וכו', הן מעלות שהאדם מסוגל להשיג בדעתו משמעותם, ואף ליישם במקצת התרגלות מעשית בהן. אך יש מידות שהן כלל לא בתחום ההבנה של האדם, וודאי אינן ביכולת ההתעלות אליהן. מסביר הרב זצ"ל כי ביחס למידות נעלות אלה, נאמר: 'שתהא בנו [...] ויראת שמים'. כלומר, אנו מבקשים שנוזכה להתבונן במעלות האין-סופיות של הבורא, שמכוחן נושפע ב'יראת הרוממות' מצד הנשגב מבינתנו ויכולתנו.

ליקוטי רעיונות מאירים לאהבת תורה, בתורת מרן הראי"ה קוק זצ"ל | הרב אלתר שטול

וכן נמצא ב'פרי הארץ' למוה"ר מנחם מנדל מויטבסק זצ"ל, בדבריו לפרשת עקב: 'אבל יראת ה' היא הדבקות היותר גבוה מכל האהבות וכל המדות, ומבאר בדרך זו הפסוק (תהילים קיא, ז): 'ראשית חכמה יראת ה'.

ולפי זה מובנים דברי ה' לאברהם אחרי העקידה: 'עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה' (ויעין שם ביאורו הנפלא של הנצי"ב ב'העמק דבר').

ללכת בדרכי ה'

כאשר בוחנים את משמעות ללכת ב'דרכי ה'', נמצא כי אין הדברים אמורים רק ביחס למידות והתנהגות של **האדם הפרטי**, כפי שניתן ללמוד ממשמעות 'מה הוא רחום אף אתה תהא רחום'. במדרש תנחומא (משפטים, טו) נאמר:

ומה הן דרכיו של הקדוש ברוך הוא? צדק ומשפט, שנאמר: 'ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט', לפיכך כתיב בפרשת דיינין: 'ושפטו את העם משפט צדק', ואחר כך: 'כי תצא למלחמה על אויביך'. מהו על אויביך? אמר הקדוש ברוך הוא: צאו עליהם כאויבים; כשם שאינם מרחמים עליכם, כך אתם לא תרחמו עליהם. ראה מה הם אומרים: 'לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד', אותו השם שאומר 'ברוך ה' אלקי ישראל'. לפיכך צאו עליהם כאויבים. אמרו ישראל: רבש"ע, עד מתי יהיו עומדין עלינו? שנאמר: 'אלקים זדים קמו עלי ועדת עריצים בקשי נפשי'. אמר להם: ולא עליכם בלבד קמו, אלא אף עלי, שנאמר: 'יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו'. אלא ראו היאך שונאים. לכך כתיב: 'כי תצא למלחמה על אויביך'.

המדרש מלמדנו כי משמעות 'דרכי ה'' מתייחסת להנהגות הקב"ה **ביחס לכלל**. הקב"ה מלמדנו כי דרכו היא להתייחס לאויבי ישראל כאויבי ה', ולכן ישראל מחויבים במלחמה להתייחס למתנגדים כאויבים ואין לרחם עליהם.

דוגמה נוספת בגמרא (ברכות ז, א): 'ואמר ר' יוחנן משום ר' יוסי: שלוש דברים בקש משה מלפני הקב"ה ונתן לו [...] בקש להודיעו דרכיו של הקב"ה ונתן לו, שנאמר: הודיעני נא את דרכיך; אמר לפניו: רבונו של עולם! מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו? אמר לו: משה, צדיק וטוב לו, צדיק בן

צדיק; צדיק ורע לו, צדיק בן רשע. רשע וטוב לו, רשע בן צדיק; רשע ורע לו, רשע בן רשע.

רש"י (ברכות שם ד"ה להודיעו) מבאר: 'מנהג מדת משפטיו, כגון מפני מה צדיק ורע לו, רשע וטוב לו'. וברש"י בחומש (שמות לג, יג): 'הודיעני נא את דרכיך, מה שכר אתה נותן למוצאי חן בעיניך'. ובהמשך הפסוק נאמר: 'כי עמך הגוי הזה', מבאר רש"י 'שלא תאמר 'ואעשה אותך לגוי גדול' (שמות לד, י) ואת אלה תעזוב. ראה כי עמך הם מקדם, ואם בהם תמאס איני סומך על היוצאם מחלצי שיתקיימו'.

מרש"י נראה כי בקשת משה 'הודיעני נא את דרכיך' באה לברר דרכי ההנהגה המסתוריות של הקב"ה בהתייחס ל'צדיק ורע לו' וכו', אבל כל זה נועד על מנת לפתור את בעיה 'עמך הגוי הזה', כלומר, מה יהיה גורל האומה אחרי חטא העגל. כיוון שהנהגות הקב"ה מתגלות לעיתים, כבלתי מובנות ברמה מפתיעה, כגון 'צדיק ורע לו', אז גורל ישראל אינו מובטח. כשם שגורל הצדיק אינו מובטח. ולכן מבקש משה 'הודיעני נא את דרכיך', משמע ש'דרכי ה' הן במשמעות התייחסות הקב"ה לכלל האומה, ולא לפרט בלבד.

'זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר'

משחר ימי האנושות, מצפה הקב"ה שהאנושות תתן דעתה למסרים ולהנהגות שהקב"ה משפיע על היקום בכלל והאנושות בפרט. בפסוק נאמר (דברים לב, ז): 'זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך'. מבאר רש"י מהספרי: 'זכור ימות עולם', מה עשו הראשונים שהכעיסו לבניו. 'בינו שנות דר ודר, דור אנוש שהציף עליהם מי אוקינוס ודור המבול ששטפם. דבר אחר, לא נתתם לבבכם על שעבר, בינו שנות דר ודר להכיר להבא. שיש בידו להיטיב לכם, ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא.

הדברים מלמדים כי משה בסיום ספר דברים מבהיר שהקבה מצפה שדרכי הנהגתו את ההסתוריה (כפי שהרב זצ"ל רגיל לכתוב הסתוריה = הסטוריה) יזכו לתשומת לב והפקת לקחים. 'לו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריהם' (דברים לב, כט), וכן בהמשך פרשת האזינו הנושא בולט מאוד.

ליקוטי רעיונות מאירים לאהבת תורה, בתורת מרן הראי"ה קוק זצ"ל | הרב אלתר שטול

יסוד זה, שיש חשיבות לעקוב (ולא פחות חשוב) לברר לעצמנו הנהגתו של הקב"ה בתופעות ההסתוריות המופיעות, מהווה הבדל בין ישראל והאומות עוד מתקופת האבות. כאשר הקב"ה מודיע לנח 'קץ כל בשר בא לפני', נח אינו מגלה מאמץ לברר הנהגתו של הקב"ה, וחרדה לגורל דורו. לעומתו, אברהם, שהקב"ה מעיד עליו (בראשית יח, יט) 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט', כלומר, הקב"ה רואה חובה להודיע לאברהם, כיוון שאברהם מצווה 'את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה''. אברהם לומד מאירועי ההנהגה של הקב"ה ומפיק מהם לקחים, ולימוד זה הוא מנחיל לדורות הבאים. ואם הקב"ה לא היה משתף את אברהם, אברהם היה לומד שאירועי ההסתוריה לא נועדו כדי ללמוד מהם ולהפיק לקחים. כביכול יש הפרדה בין מה שקורה לאנושות ולאומה ובין המחויבות הפרטית או הלאומית בעבודת ה'. מלמדנו הקב"ה שהנהגות של הקב"ה הן חלק מרכזי בלמוד 'דרך ה'' על מנת שהלקחים יונחלו לדורות, בעבודת ה' הלאומית והפרטית.

אברהם אבינו, כאשר הקב"ה משתף אותו, מתגלה כתלמיד, שלא מסתפק בכבוד הגדול שזכה לשיתוף בתוכנית ההנהגה האלוקית, אלא מבין שאם הקב"ה משתף אותו, הקב"ה צפה לשמוע את תגובתו. והוא כתלמיד 'לא מתבייש' 'להטיח' בקב"ה ביקורת נוקבת: 'האף תספה צדיק עם רשע'. אברהם, שמתוך דבקותו באמת, הגיע לאמונת נצח בקב"ה, ממשיך מתוך דבקות, לברר באופן אמיתי הנהגות הקב"ה, לברר מה 'גבולות הגזרה' שאפשר לפעול בהן על מנת לשנות את רוע הגזירה. בניגוד לנח שהתייחס רק למה הוא מצווה ולא טרח לברר מה ניתן לעשות על מנת להועיל בשינוי הגזירה.

כאשר אברהם 'מצוֹנֶה', אין הוא מקשה ומברר, אלא הוא מבצע!!

אבל כאשר הוא בבחינת 'מיודע', הוא מבקש לברר את 'הסוגיה' כפי המקובל בלימוד 'חברותאי', כשמבקשים לברר ולרדת לעומק ההבנה שתביא ללקחים האמיתיים.

גם משה רבינו, כאשר הקב"ה מתגלה בסנה, הקב"ה אינו פונה אליו בלשון צווי כגון 'לך הוצא את עמי ממצרים', אלא הקב"ה משתף אותו בהתפתחות הסתורית, 'ראה

ראיתי את עני עמי, מציג לפני משה כי הגיע העת להושיע את ישראל, ופונה למשה באמירה (שמות ג, י): **'ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים'**. אין זו לשון ציווי, אלא סגנון של הצעה המצפה לתגובה. משה אכן מפתיע, כאשר מגיב בסירוב ונכנס לדיון עם הקב"ה כ'חברותא' בסוגיה. נראה כי אם משה היה מצווה, הקב"ה לא היה מגלה פתיחות לדיון בסוגיה. כפי שאכן, כאשר הקב"ה מצווה את משה בלשון ציווי 'ועתה לך ואנכי אהיה עם פיד', ומשה מגיב לציווי תגובת 'שלח נא ביד תשלח', אז 'ויחר אף ה' במשה'. כלומר, כאשר יש ציווי, זה אינו פתוח ללמוד חברותא, ולכן 'ויחר אף ה' במשה', ומשה 'משלם' על כך באבוד הכהונה שהיה אמור לזכות בה לזרעו (רש"י שם).

דבר ה' הוא אשר פקד את עמו

הדברים האמורים בבירור משמעות 'דרכי ה'' מבהירים יסוד מרכזי המלווה את התייחסותו של הראי"ה קוק זצ"ל לינתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו. על מנת לזכות ל'תורת אמת' שתדריך את האומה בדורנו, חייב האדם להביט 'אל דברת הקץ המגולה ואור הישועה הזרוחה'.

כך כתב הרב זצ"ל (אגרות ראייה, אגרת שע"ח):

ואם יבוא אדם לחדש דברים עליונים בעסקי התשובה בזמן הזה, ואל דברת הקץ המגולה ואור הישועה הזרוחה לא יביט, לא יוכל לכוון שום דבר **לאמתתה של תורת אמת**. כי כל זמן מאיר בתכונתו, ועצת ה' אשר יעץ להחל אור גאולה מעולפת במטמוני מסתרין, כמו שאנו רואים בעינינו.

וכן כתב: 'ויודעים אנו **ברור** כי דבר ה' הוא אשר פקד את עמו, ומצמיח להם קרן ישועה קמעא קמעא (אגרת תרע"ב). ההתייחסות לתקופתו (כאשר עדיין לא קמה מדינת ישראל) כ'עקבתא דמשיחא', תקופת תחיית עם ישראל מן הגלות המשפילה והבזויה, השפיעה מאוד על התייחסותו לאופן בניית עולם התורה במשמעותו הרחבה.

ההשפעה הביאה למטבע הלשון 'התורה הגואלת', כלומר, בכל תחום התייחסות לתורה, למוד תורה שבכתב או תורה שבעל פה, למוד אמונה, פסיקת הלכה וכו', הכל

צריך להילמד או להיעשות כאשר לנגד עינינו 'דברת הקץ המגולה ואור הישועה הזרוחה'.

'דברת הקץ המגולה' מבטאת את תוכן ההדרכה האלוקית אשר חייב להשפיע, על מנת לממש 'אהבת תורה' ולהשיג 'תורת אמת', 'תורת חיים', וחיי עולם נטע בתוכנו.

אגרת ל'בית ועד לחכמים'

בשנת תרס"ח משמש הרב זצ"ל כרב יפו והמושבות, הוא מוזמן לכנס רבנים חשוב בירושלים, כנס 'בית ועד לחכמים' לבירור ענייני תורה. הוא כותב להם אגרת (אגרות ראיה, אגרת צ"ח):

יקירי לבבי, אמצא ישר להעיר אתכם, אם כי טרם אדע מהות כנסתכם ותוכן ערכם של החברים בפרטיות. מכל מקום, כגון זה צריך למודעי, כי אם בימינו אלה הנכם מייסדים כנסיה של תלמידי חכמים בעיר הקודש, שעניי כל ישראל אליה, תראו להשתדל לבקש דוקא **גדולות ונשגבות**. דורנו הוא כולו דור שואף, ואם השאיפה הריקנית של החורבא והתהו מגבהת עצמה עד מרומי רמים, **כמה צריך שיגבה לב דורשי ה' הנגשים אל הקודש, המבוקש, לכל הפחות צריך שיהיה לקדש שם שמים ושם ישראל, בקידוש שם ירושלים החפץ גדול, להראות לכל העולם נצחונה וגדולתה של תורת ארץ ישראל, שלדאבוננו העמוק עומדת היא בשפל [...]**

הבדל עצום ונשגב בין תורת ארץ ישראל לתורת חול. בארץ ישראל שפע רוח הקדש מתפרץ לחול על כל תלמיד חכם שמבקש ללמוד תורה לשמה, וקל וחומר על קיבוץ של תלמידי חכמים. והרוח הכללי, השופע בנועם הולך ומתפשט, הוא הרודד את כל הפרטים, הוא המרחיב את ההלכות, הכל מלמעלה למטה. מה שאין כאן בחו"ל. רוח כללי קדוש אי אפשר לשאוף באויר טמא ועל אדמה טמאה. אלא כל פרט ופרט מן התורה מעלה איזה ניצוץ, איזו הארה, להתקרב אל רוח אלקים חיים, השוכן על עמו פה בארץ חיים. 'על הגאולה, זה תלמוד ירושלמי; ועל התמורה, זה תלמוד בבלי' (זוהר חדש, רות). **הידיעה הזאת היא מאירה נתיבות גם על מהות הלמוד בכלל, גם על סדריו, גם על סדר העבודה השלמה הראויה לבחירי יחידי סגולת תלמידי חכמים במקום אורו של עולם, גם על עצם תכנם של עצמיות הסברות, ההוויות,**

החדושים והפלפולים [...] יסוד הגלות והשפלות הנמשך בעולם, בא רק ממה שאין מודיעים את ארץ ישראל, את ערכה וחכמתה, ואין מתקנים את חטא המרגלים שהוציאו דבה על הארץ.

באגרת זו, מבהיר הרב כי על מנת שכנס הרבים ישיג את מטרתו לקדש שם שמים ושם ישראל, יש לבטא את 'נצחונה וגדולתה של תורת ארץ ישראל'. הרב מדגיש, כי המודעות לערך תורת ארץ ישראל – 'הידיעה הזאת היא מאירה נתיבות, גם על מהות הלמוד בכלל'. ההשפעה מגיעה עד פרטי בירורי ההלכה המעשית, עד 'עצם תוכנם של עצמיות הסברות ההויות החדושים והפלפולים'. לתיקון 'חטא המרגלים', אין די בהתיישבות בארץ ישראל, אלא יש לבטא את השפעת ארץ ישראל במכלול התורה בכל התחומים, מהן מורכבת 'התורה הגואלת'.

'הרצאת הרב'

בסיום ספר 'אורות התורה', מופיעה 'הרצאת הרב':

לחיים של יצירה הנני קורא אתכם, זאת היא הנקודה העליונה שאנחנו חייבים לשאוף אליה. גלי התחיה הלאומית הולכים הם וסוערים, הננו מרגישים את המית שאונם, והננו גם נפעלים מהם גם פועלים עליהם. אי אפשר לנו לעמוד בפרק תולדותינו זה כנדהמים, כאובדי עצות. כח רוחני גדול צפון הוא בכם, אחים יקרים תופשי התורה אשר בארץ הצבי, והכח הזה מוכרח הוא שיתגלה בכל הודו והדרו, מוכרח הוא להראות את פעולתו על תחית עמנו בארצנו הקדושה, לא בדרכים חדשים מקרוב באו, אנחנו צריכים ללכת על מסילת תחיתנו, כי אם בדרך הקדש העתיקה, אבל המרץ של התחיה מוכרח הוא לעורר את כח החיים שבנו, לצעוד צעדים אמיצים צעדי און, ואז ידע ישראל ונדע גם אנחנו מה אנו ומה כחנו. ידע העם ויכיר מה הוא לו כל החיל אשר תורת אלקיו בלבו [...]

חשובה היא היצירה הרגילה שאנו עסוקים בה, חשוב הוא כל חדוש נכון, כל הלכה מתבררת, כל פלפול ישר, כל דרשנות הגיונית, כל ציץ ופרח שהננו יוצרים על שדותיה של תורתנו הקדושה, כח חיים לנו ולאמה כלה נגוז בכל אלה. אבל התקופה הזאת שאנו חיים בה, המון המעשים הרבים ההולכים ונהיים בחיי עמנו הלאומיים והחבורתיים, בחיי החול והבנין המעשי של

האומה ושל הארץ, קוראים אותנו למעשים כבירים של קודש, **ליצירות כלליות** שהם קרובים לנו ומתאימים ליכולתנו, רק להקשבה ואומץ לב אנו צריכים, ואותם אני מקוה למצוא אצלכם, אחים לדעה לרעיון ולרגש, אחי היקרים תלמידי חכמים שבארץ ישראל.

והנה מהיצירות של ספרות, בתוכן של קודש לעורר את תחית הקודש באומה, לעדן ולקדש את יסודי התחיה החילונים עד שיהיו ראויים לשאת עליהם את סבל תפקידם להביא את נצני גאולתנו לידי מעמד איתן ופועל באומה ובעולם, על זה אין מה לדבר, כל מי שיש לו [לב] מרגיש [ומח] חושב יודע הוא וחש שזאת היא מגמה מוכרחת.

והמעמד של כל גלגוליה של תחייתנו הלאומית, סוף כל סוף בא יבוא לידי מצב זה, לידי תחית הקדש, שרק אז תהיה התחיה הלאומית שלנו ראויה לשמה, והשם של 'אתחלתא דגאולה' תהיה אז הולמתה באמת ובצדקה.

ולהכשיר את עצמנו להיות משפיעים בספרות שפעת קדש אדירה וחסונה, השפעה מאירה את המח ומחממת את הלב, לזה אנו צריכים באמת להיות מתיחדים בהכרה פנימית, לשום לב את המקצוע הגדול שבתורה, זה המקצוע של **הלכות דעות** וחובת המחשבה והרעיון, חובת הלבבות, או בכלל להמקצוע של האגדה בכל רחבו, גדלו, עמקו והקפדו, עליו ועל אגפיו, על כל מקצועותיו סגנוניו וגוניו, אשר ממנו תבא לנו תוצאה של הארת נשמה, וגם כל פרי עמלנו בנקודת חלק ההלכה יצמיח על ידי זה ישועה בכפלי כפלים.

בהרצאה זו, הפתיחה מבהירה עד כמה חייבים להיות ערים ליגלי התחיה הלאומית ההולכים וסוערים, 'אי אפשר לנו לעמוד בפרק תולדותינו זה כנדהמים, כאובדי עצות'. הרב זצ"ל מאמין שיש בכוחם של תלמידי החכמים ליישם משימות ואתגרים חדשים, בייצוג תורת אמת, מתוך 'המרץ של התחיה מוכח הוא לעורר את כח החיים שבנו'.

הרב מדגיש, כי 'חשובה היא **היצירה הרגילה** שאנו עסוקים' מסלול למוד התורה שהיה מונהג והפך למסורת שאין סוטים ממנה לאורך הגלות. חשוב הוא כל חדוש נכון, כל הלכה מתבררת, כל פלפול ישר, כל דרשנות הגיונית, כל ציץ ופרח שהננו יוצרים על שדותיה של תורתנו הקדושה'.

ליקוטי רעיונות מאירים לאהבת תורה, בתורת מרן הראי"ה קוק זצ"ל | הרב אלתר שטול

אבל מהלכי התחיה תובעים מאתנו 'התאמות' שקוראות לנו למחשבה מחודשת בסדרי ותכני הלמוד, ולמשימות שיציגו את התורה במרכז השפעת הקודש לה זקוקה תקופת התחיה האלוקית.

אם עד עתה, מרכז הלמוד היה בתחום ההלכה, ולמוד המוסר האישי, הרי יש 'להכשיר עצמנו [...] לשים לב אל המקצוע הגדול בתורה, זה המקצוע של הלכות דעות, וחובת המחשבה והרעיון, חובת הלבבות, או בכלל למקצוע של האגדה בכל רחבו, גדלו עמקו והקפוי'. גם כל פרי עמלנו בנקודת חלק ההלכה יצמיח על ידי זה ישועה בכפלי כפליים, ויראה הדרו ופעלו בעולם הזרחת אורו על נשמתינו באור שבעתיים, על ידי השפעתה של האגדה וכל מאורותיה עליו ועל אגפיו'.

הרב זצ"ל ממשיך בהרצאתו זו ללמד, כי אין די לשנות סדרי לימוד, אלא יש להתגייס למשימות **מעשיות**, בבחינת 'כל תורה שאין עמה **מלאכה** סופה בטלה וגוררת עוון'. גם בתורה יש את הערך הגדול של עצם לימוד התורה ויש את המשימות המעשיות שנדרשות ממנהיגי התורה על מנת להגדיל תורה ולהאדירה.

הרב שואב ולומד את חזונו, מרבי יהודה הנשיא, שהתגייס ליצירת עריכת המשנה, עריכת התלמוד הירושלמי ובבלי בדורות יותר מאוחרים על ידי ר' יוחנן, רבינא ורב אשי; הראשונים, שהסבירו את התלמוד והורו דרכי פסיקה והכרעה הלכתית, כמו הרי"ף, הרמב"ם ועוד.

ההצעה בעדיפות ראשונה היא להתחיל לאחד בין התלמודים בבלי וירושלמי לבין מסקנות הפסיקה בסוגיות הרמב"ם והשו"ע, 'כיון שבהמון הלומדים וגם החשובים שבהם נעשה התלמוד והפוסקים לשני דברים שרק מגע קלוש יאגדם יחד'.

הרב פורס את 'המלאכה הגדולה' 'לסדר על שני התלמודים את ההלכות של הפוסקים...' למלאכה זו הוא קורא 'הלכה ברורה'. על 'הלכה ברורה' יש מלאכה נוספת הקרויה 'באור הלכה' או 'ברור הלכה'. הרב ממשיך להביא מפעלים חשובים נוספים שיש לפעול.

השלמת באור על באורי הגר"א על ארבעת חלקי שו"ע.

הרב זצ"ל לא היה רק בבחינת 'נאה דורש', אלא גם קיים והחל בכתיבת 'הלכה ברורה' על התלמודים, ואף באור על ביאור הגר"א על השו"ע.

הרב חוזר ומדגיש כי המפעלים שהוא מביא צריכים להיעשות 'מתוך אורנו הקדוש, מתוך אור ארץ חיינו, אורא דארץ ישראל המחכים והמחיה'.

הרב ממשיך להציג מלאכות גדולות וחשובות, כאשר המטרה היא 'להתאמץ להמציא לעמנו את מאויו הרוחניים בצורה היותר נאה. ואז אור חדש על ציון יאיר והתורה תתכבד על ישראל, והתלמוד יביא לידי מעשה, וה'מאור שבה' יחזיר למוטב גם את הבנים שנתרחקו, קרן גאולה וישועה תרומם לעם ה' על אדמת קדושו'.

אורות התורה

ספר אורות התורה נערך על ידי מו"ר הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, מתוך מאמרים שנכתבו על ידי מרן הראי"ה קוק אביו. הספר מחולק לייג נושאים, המציגים את יסודות השקפתו של הרב זצ"ל בנושאים המאירים את הדרך לאהבת 'תורת ה' תמימה משיבת נפש'.

להלן לקט קצר מכל אחד מהפרקים ב'אורות התורה'.

א. תורה שבכתב ותורה שבעל פה

הרב מאיר את עניינה של תורה שבכתב, בסגנונו המיוחד. לאחר מכן, הוא מסביר כי בתורה שבכל פה, זו הנמסרת על ידי האומה מדור לדור בעל פה, והאומה על ידי חכמיה לוקחת חלק פעיל בדיונים ובבירורים של ההלכה, אנו חשים שרוח האומה הקשורה כשלהבת בגחלת באור תורת אמת היא גרמה שתורה שבכל פה נוצרה בצורה מיוחדת.

ליקוטי רעיונות מאירים לאהבת תורה, בתורת מרן הראי"ה קוק זצ"ל | הרב אלתר שטול

על מנת שתורה שבעל פה תתגלה ותאיר בכל זיו תפארת, 'צריכה ארץ ישראל להיות בנויה, וכל ישראל יושבים עליה מסודרים בכל סדריהם, מקדש ומלכות, כהונה ונבואה, שופטים ושוטרים וכל תכסיסיהם'. גילוי התורה תלוי אם כן בהתפתחות האומה, ככל שהאומה תשתכלל בכל בתחומים הלאומיים, כן תתפתח ותאיר 'התורה הגואלת' במלוא תפארתה.

ב. תורה לשמה

הארת והשפעת התורה על כל יהודי, ייחודית היא. כאשר מדליקים נרות זהים, השלהבת הנאחזת בפתילה בכל נר נראית שווה בכל הנרות. אף יהודי שלומד תורה משמש כנר לשלהבת התורה שלמד, וככל שהחיבור הוא איכותי יותר, על ידי יותר **אהבת תורה**, יותר תורה לשמה (ללא אינטרסים אנוכיים), יותר העמקה המביאה לחידושים בתורה, הרי ההארה גדולה ממש כאור כפול. וכל אחד זוכה להארה הפרטית שלו שהיא ייחודית לו, בתוך ההרמוניה הנפלאה של הארת התורה והשפעתה.

'אחד מהדרכים של עסק התורה לשמה הוא להעשיר את כנסת ישראל בכוחות רוחניים גדולים', כלומר, לימוד לשמה משפיע מאוד על האומה בכללותה, ומכאן על היקום כולו.

ג. פרטי התורה וכללותיה

'עיקר הידיעה היא שתהיה **כללות התורה** דבקה בלב בחוזה... עד שמכח השפעת הכלל יושפע כח הזהירות הפרטי לכל מצות ודקדוקי תורה... מה שאין כן מבלעדי הידיעה האמיתית **הכללית**... זה מטיל שבוש ביסוד הכרת התורה ומונע מעבודה אהבה ונדבה'.

בדומה לדברי חז"ל מדוע קדמה פרשת 'שמע' לפרשת 'והיה אם שמוע', שיקבל עליו אדם עול מלכות שמים תחילה ואחר כך עול מצוות, משמעותו כי יסודות השקפה אמונית איתנה, הם תנאי חשוב על מנת שקיום המצוות ישפיע השפעתו הברוכה. כן יש להחשיב לימוד אמונה כגון ספר 'הכוזרי', ספרי מהר"ל ורמח"ל, ועוד, על מנת שסודות 'כללות התורה תהא דבקה בלב בחוזה' ותשפיע על כל לימוד פרטי המצוות וקיומן.

כשהלב בריא מתפשט בחוזק כח הלחץ. זורם הדם בכל העורקים הדקים והרחוקים...
ובאה אהבה רבה ורגשי כבוד והדרת קדושה לכל דבר ודקדוק קל שבתורה'.

ד. כל התורה כולה

כל התורה, על כל הכלול בה, היא 'מאוחדת בקדושתה העליונה בקול אלוקים חיים' עם ישראל, כאומה שבה שוכנת נושמת 'כנסת ישראל', שומע ומחובר ל'קול אלוקים חיים' של התורה. המגמה האלוקית היא שכל יהודי יתחבר ל'קול אלוקים חיים' הבוקע מן התורה ומבקש את טובת האומה והיקום.

כיוון שהתורה היא 'תורת חיים' של אורגניזם אחד מאוחד, לכן יחיד המתחבר על ידי לימוד פרט זה או אחר, 'כל דבר ודבר מן התורה נובע מכל התורה כולה... אלא שישנם חלוקים בין מדרכות, אבל האהבה והשמחה בעשיית המצוות ותלמוד תורה לשמה, צריך להיות אהבת הכל'. גם כאשר לומד פרט מצוה, אהבת התורה של הלומד צריכה להתפשט ביחס לכל התורה. לא רק אהבה ללמדנות של פרטים, אלא גם לתנ"ך, אמונה, אגדות חז"ל, מדרשים וכו' וכו'.

ה. אותיות התורה

הרב זצ"ל מסביר דברים עליונים בערך התחברות הנשמה עם אותיות התורה.

ו. לימוד תורה

'מה שלומדים בקדושה, מתעדן על ידו הרצון והשכל ביחד... אבל כל לימוד חלוני... אינו מחיה אלא אותו חלק המיוחד שהוא מכוון אליו'. כלומר, חשובה מאוד הגישה ללימוד תורה. אם הגישה היא מתוך אמונה והבנה של משמעות ערך הקדושה שיונקת מהשפע האלוקי, אז הלימוד משפיע לא רק ידע בנושא הנלמד, אלא 'החיים הרוחניים מתפשטים על כל קצות המהות, כדרך שמתפשט הדם במרוצתו לעל קצות הגוף'.

הרב ז"ל מסביר, 'כפי ערך בהירות התשובה שלפני הלימוד, תגדל בהירות ההבנה של הלמוד'. כלומר, התשובה שבאה מכח 'הרצון' לשיפור וזכוך, היא על ידי פעולת הרצון, משפיעה על השכל. 'השכל מתרומם על פי יסוד התרוממות הרצון, והוא (השכל) מתבהר לפי המדה של בהירות הרצון'. לא כפי שמקובל לחשוב, שהשכל הוא

ליקוטי רעיונות מאירים לאהבת תורה, בתורת מרן הראי"ה קוק זצ"ל | הרב אלתר שטול

הדומיננטי ומשפיע על הרצון, מבהיר הרב שהרצון הוא הדומיננטי בהשפעתו על השכל בהתעלות בלימוד 'תורת חיים'.

'הלמודים המעשיים הם מזונה של הנשמה... והעיונים העליונים, הגיון הדעות, השירה והתעלות הרוח, הם 'אווירה של הנשימה אשר לנשמה'. כשם שהגוף זקוק למזון בריא אך ללא חמצן של נשימה לא יוכל להתקיים, כן גם הנשמה. למוד ההלכה המעשית מספק את המזון, אך הנשמה זקוקה גם לנשום 'חמצן' מתאים. וחמצן זה נמצא בנושאים הרוחניים של למוד האמונה על מגוון מרכיביה.

יש מוסר פנימי של שקידת התורה, הבא מאהבת האומה וכבודה: איך לא ירצה בן ישראל לדעת את כל תורת אומתו, החביבה והקדושה, לכל פרטיה, עד כמה שידו מגעת באהבה נאמנה. ודרך זה פתח הוא לעסוק בתורה לשמה במובנה היותר נשגב. (ו, יג)

התקשרות אמיתית של יהודי לעם ישראל תביא אותו גם לשקידת התורה, שהיא ביטוי לדבקות באומה ובקב"ה. מטבע לשון מיוחד מובא על ידי ה'משך חכמה' על הפסוק (דברים ל, ב) 'ושבת עד ה' אלקיך': כי אחרי אשר ישוב 'אל עמו, בטח ישוב אל אלוהיו'.

ז. צער ביטול תורה

בטול תורה נחשב לכל אדם כפי מדרגתו, ומי שיכול לעלות במחשבתו למדרגה גדולה, והוא מתעצל או מתפחד, ומואס במעלתו העליונה ומניח את עצמו להיות למטה, הרי הוא מואס את תורת ד' הראויה לו, שעל זה נאמר שויתר הקב"ה על ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים ולא ויתר על מאסה של תורה. (פתיחתא דאיכה רבתי)

ח. הלימוד והמעשה

'נעשה ונשמע'. הקדמת 'נעשה' ל'נשמע' מצינת את הוקרת התורה מצד סגולתה האלקית, יותר על מה שראוי להוקירה מצד צורך התועלת המעשית

שיש בלמודה. כי כיון שכבר נאמר 'נעשה', הרי הקישור אל ערך הלמוד המעשי הוא כבר בכלל, וינשמע' מציין את הקישור אל ערך הלמוד הסגולי. (ח, א)

הרב מבאר כי אמירת 'נעשה ונשמע' במעמד הר סיני על ידי ישראל מכילה שתי התייחסויות לתורה: האחת 'הנעשה', ערך ואהבת התורה מצד שיש בה תועלת לחיי האדם. השנייה, 'הנשמע', אהבת תורה מצד ערך ה'דבקות האלוקית' שמושפעת על ידי ההתקשרות עם התורה, גם אם באופן מעשי אינה מועילה. והוקרה זו לתורה היא מעולה יותר מאשר הערכה לתורה מתוך התועלת המעשית שאפשר להפיק ממנה.

ט. דרכי תורה ונתיבותיה

'כל אחד צריך לעסוק בעסק שלו, במה שיש לו על זה הכנה, וביחוד הדבר נוהג בעניני הלמוד'. הרב מבהיר כי במגוון הגדול של תכני הלימוד בתורה, כגון: 'תורה שבכתב, התלמוד, ההלכה, אגדות הש"ס, מדרשים, ספרי מוסר, מחקר וקבלה. האדם שנמשך אל אחד התחומים במיוחד, לא ידכא משיכה זו, כיון שנפשו חושקת בתחום זה ישכלל את למודו בעסק שלוי, אל לו לאדם לעסוק דוקא בהלכה אם חשקה נפשו באגדות חז"ל. ומובן שכל אחד צריך להשתדל לרכוש בקיאות וידע בכל תחומי הלמוד. דברי חז"ל 'שלעולם ילמד אדם במקום שלבו חפץ' הם חשובים על מנת להתעלות מתוך חיבת ואהבת התורה.

בפרק זה מדריך הרב תלמידי חכמים שתורתם אומנותם, ומבהיר שהגם שאמרו חז"ל 'לא עליך המלאכה לגמור ואי אתה בן חורין להבטל ממנה', ולפי זה חז"ל מעדיפים את הלמוד המעמיק והחוקר, ואת הבקיאות הכללית חז"ל אולי מציבים בעדיפות שנייה. מבהיר הרב זצ"ל כי מאמר חז"ל 'אכן משמש הוא לתן מנוחה ללב למען יעסוק בכל ענין וענין ברוח בטוח ושקט, שלא יטרידהו ענין אחר... אבל מכל מקום, צריך לסלול לעצמו דרך כזו שתהא ההשקפה הכללית מושקפת לו, גם בדעות צריך שתתברר לו תכליתו'.

כלומר, נכון שכאשר עוסק בבירור עומק של סוגיה או הלכה, לא יטריד עצמו במחשבות כגון 'בזמן הזה אולי יכולתי לסיים 10 דפים בבקיאות', ועוד כעין אלו. אלא באופן רגוע יעמיק בלמודו. מכל מקום, בתכנון הזמן בכללי כאשר קובע סדרי למודו

ליקוטי רעיונות מאירים לאהבת תורה, בתורת מרן הראי"ה קוק זצ"ל | הרב אלתר שטול

הקבוע צריך 'שישאף להיות מקיף וכולל את הסכום הכללי של הלמוד המעשי... את כל הלכות הרי"ף כפשוטן בבקיאיות הגונה... יחבר עם זה שעורים להקפה כללית בתורה שבכתב... ידעות על האגדות, מדרשים, ספרי מוסר...' כשילך באופן זה יוכל לקבוע לו זמנים גם על לרכישת החכמות והידיעות המועילות לאדם בעולם.

הרב מבאר מאמר חז"ל (באבות ג, ז): 'ר' שמעון אומר: המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר 'מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה', מעלה עליו הכתוב **כאילו** מתחייב בנפשו'. 'מי שהוא במדרגה שגם בדרך שונה משנתו, סימן שהוא דבק בתורה. אמירת מה נאה אילן זה... היא בבחינת **הפסק** ממשנתו, אזי כאילו מתחייב בנפשו. החיבור והיניקה ממקורות הקודש מרוממים את האדם ממדרגה למדרגה. אם הגיע למעלה שגם בדרך עוסק בתורה עצמה, ואין אילוץ שגורם לו להפסקה, אלא הוא עצמו מחליט להפסיק ולעסוק ב'מה נאה אילן זה', אומר הרב 'כי סוף כל סוף מכל העולם אור חיים זורח הוא, אבל מן התורה אור **חיים דחיים**, ואין עוזבים קדושה חמורה מקורית ותופסים במקומה קדושה קלה מעותקת'. כלומר, הגם ש'מה נאה אילן זה' הוא בגדר קדושה, אך יחסית לעסק התורה עצמו, הוא בחינה של 'קדושה קלה', ולכן אין הוא מתחייב בנפשו, אלא 'הרי זה **כאילו** מתחייב בנפשו'.

הדרך הישרה והמומלצת היא 'האי כללא שלא יטייל בפרד"ס אלא מי שמלא כרסו בבשר ויין', כלומר, הרוצה לעסוק בנושאי פנימיות התורה צריך שימלא עצמו 'בשר ויין', ביטוי לש"ס ופוסקים.

'אבל מי שמרגיש בלבו חשק ותשוקה ללמוד הדברים הפנימיים להשכיל באמתתו יתברך, הרי הוא בכלל 'לעולם ילמד אדם במקום שלבו חפץ'... על כן מי שמרגיש שכלו ונטיתו באמת לדעת את ה' (על ידי למוד פנימיות התורה) יהי חזק מאוד בדרכו, וידע כי ישכיל ויצליח...'

י. לסתרי תורה ורזיה

אפילו אם נמצא אנשים גדולים בתורה, ביראה ובחכמה, שאין הענינים של סתרי תורה נוגעים להם, מפני גודל מעלתם, מפני שיש להם רכוש רב להעסיק בו את רוחניותם במכמני התורה והחכמה הגלויים, אל יפול בזה לבו של אדם,

שהוא מרגיש בקרבו חוש פנימי, ולחץ של עריגה נשמתית אל ארחות הרזים. כי אפילו אם נחליט שתשוקה זו באה לו מפני מיעוט כשרונו לעניינים הגלויים, מה בכך, סוף סוף זאת היא מתת חבלו, וראוי לו לשמח בחלקו, כי קרוב ד' לכל קוראיו באמת ובתמים, ולא ניכר לפניו שוע מפני דל. (י, ד)

יא. פעולת התורה והדרכתה

זכירת התורה מביאה לידי ענוה. כי 'סימן לגסות הרוח עניות דתורה'. ענוה בגימטריה קל"א, למ"ד ק"א, ואינו דומה שונה פרקו ק' פעמים לשונה ק"א פעמים.

התורה, דוקא היא, היא תבלין ליצר הרע. ולא שום השגה בעולם, ולא שום הרגשות עליונות, - דוקא התורה. 'בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין'. אמנם התורה צריכה להתפשט בכל בחינותיה, ואז אורה מאיר בכל ההשגות ובחינות ומדות רוח הקודש וגילויים וכיוצא בזה. וכשהם מאירים באור התורה מתברכת היא התורה מאד, והיצר הרע בעצמו הולך ומתעלה, מתקדש ונהפך לטובה, וקטיגור עצמו נעשה סניגור, ובדבר שלוקין בו מתרפאין. (יא, ז-ח)

יב. התורה לישראל ולעולם

'כשם שאין כנסת ישראל מוציאה את הפועל את סגולותיה כי אם בארץ ישראל', כפי שמבואר ביכוזרי' לריה"ל ב'משל הכרם', כשם שלכרם יש את האדמה והאקלים המתאים להתפתחותו במיטבו, כן ישראל, מקום התפתחותם המיטבי הוא בארץ ישראל.

'כן אין אדם מוציא את סגולותיו הרוחניות כי אם על ידי התורה. שהיא הארץ הרוחנית המתאימה לסגולת הנשמה הישראלית. כל המדעים דומים הם לחוץ לארץ, ביחושם אל הגידול הנשמתי אשר לישראל'.

אדמה ארץ ישראל תורמת בהשפעתה לא רק במובנים הלאומיים שבונים את השלד הבשר והגידים של אומה, אלא ארץ ישראל היא מקור שפע לכל החיבור הרוחני בין ישראל לתורה ולקב"ה.

יג. תורת חוץ לארץ ותורת ארץ ישראל

יוזבה הארץ ההיא טוב, אין תורה כתורת ארץ ישראל (מדרש רבה). בכל דור היינו צריכים לחבב הרבה תורת אדץ ישראל. וביותר אנו צריכים לזה בדורנו, דור הנבילה והתחיה, בן הזמן של האפלה והאורה, היאוש והגבורה. בשבילו אנו צריכים סם חיים דוקא מתורת ארץ ישראל. אנו צריכים להראות לו את האמת והבהירות שיש באוצרנו האלהי, בדעותיה והגיונותיה של תורת אמת, ואת היפה והנשגב, הנעם וההוד שיש במצותיה המעשיות, ובתיאור הליכות החיים כולם שעל פיה ובתוכה, כמה היא תורת אמת ותורת חיים גם יחד, - לזה צריכים אנחנו לטעום ולהטעים טעמה של תורה מעומקה ויסודה, וזה לא אפשר לחוש, להשיג ולהרגיש, כי אם בארץ ישראל. (יב, ב)

הרב מסביר כי ערכה של ארץ ישראל 'בכל דור היינו צריכים לחבב הרבה תורת ארץ ישראל', בדורנו שהוא דור מעבר ממצב 'הנבילה והתחיה' 'האפלה והאורה' 'היאוש והגבורה', הרב זצ"ל בהגדרות אלה חוזה את ההתפתחות שתלויה את עם ישראל מדור 'השואה לתקומה', מציאות שאותה חוונו על בשרנו לאורך של כשמונים שנה. מעברים שטלטלו את האומה, ממשיכים לטלטל אותנו עד ימינו עתה. אומר הרב זצ"ל: 'בשבילו אנו צריכים סם חיים – דוקא מתורת ארץ ישראל'.

בתקופתנו, רואים אנו בבירור כי זכה הראי"ה קוק זצ"ל זכה להתגשמות לזונו להתחדשות בתורה. בעקבות התעוררות תחיית האומה, אכן מתחדשים שיעורים בישיבות בתחומים שבעבר לא היו חלק מסדרי הלימוד. כגון שיעורי תנ"ך, לימוד ספרי 'אמונה' יסודיים וביסוס הוודאות כי זוכים אנו לדברת קץ המגולה, 'ויודעים אנו ברור כי דבר ה' הוא, אשר פקד את עמו ומצמיח להם קרן ישועה קמעא קמעא' (אגרת תרע"ב).

יהי רצון ובעזרת ה' נזכה לחיים שיש בהם אהבת תורה ויראת שמים, בגאולתנו השלמה במהרה בימינו, אמן.